

KOVÁCS ISTVÁN
A legendák hitelessége

**Mieczysław Woroniecki
 honvédalezredes sorsa**

Mieczysław Woroniecki honvéd alezredes (ezredes?) a szabadságharc azon hősei közé tartozik, akiknek alakját legendák szövik be. A legenda egyszerre emeli az örökkévalóság felé és teszi sebezhetővé az embert. A halál utáni legendás élet a vértanúk kiváltsága. Mieczysław Woroniecki a magyar szabadságharc mártírja, s a II. világháborúig a magyar ifjúság egyik példaképe.

A legenda szerint a hercegi családból származó ifjú a pesti forradalom hírére kilépett az osztrák hadseregből, majd felajánlván szolgálatát a magyar kormánynak, saját költségén megszervezett és felszerelt „egy lengyel légiót”, amelynek élén a szabadságharc egyik legvitézebb katonája lett. Az újszegedi ütközetben (vagy a szőregi, vagy a temesvári csatában) már a légió ezredeseként esett fogságba, mivel a magyar hadsereg visszavonulásakor „ő nem hátrált meg, hanem oroszánmódra védte magát és kaszabolta az ellenséget. Egész halom holttest hevert már körülötte, mikor a túlerő legyőzte. Elfogták és a pesti Újépületbe vitték, ahol elítélve 1849. október 20-án felakasztották” – foglalja össze magyarországi legendájának lényegét Domszky Pál, aki emlékének leghívebb ápolói közé tartozott a két világháború között.

Azt peranyagából tudjuk, hogy az augusztus 5-i szőregi csata utolsó szakaszában esett fogságba, amikor egyedül indult felderítésre, s váratlanul szembetalálta magát egy tőle három–négy száz méterre megjelent ellenséges lovasosztállyal. Az osztrák hadseregtől zsákmányolt katonalovát mágnesként vonzotta a váratlanul felbukkant hatalmas lovastömeg. Woroniecki, noha jó lovas volt, nem tudott úrrá lenni makacs harciménjén, így Kallert őrnagy és Majer kapitány könnyen el tudták őt fogni. Fogságba esését annyira jelentős eseménynek tartotta Haynau, hogy róla falragaszokon értesítette a főváros lakosságát. Woroniecki ugyanis jelkép volt, amelyet még a kivégzése előtt meg kellett semmisíteni. Valójában ki volt Mieczysław Woroniecki?

Noha sem a magyar, sem az osztrák dokumentumok nem tagadják meg tőle a hercegi titulust, hivatalosan nem járt neki. Amikor a Habsburg-birodalomba Galícia néven betagolt Dél-Lengyelország nemesi családainak címeit Bécs utasítására a XIX. század elején felülvizsgálták, a Woronieckiaknak csak a lovagi titulust ismerték el. A család ettől függetlenül használta azt, noha nem tartozott a jobb módúak közé. Ezt jelzi az is, hogy Mieczysław, aki tizenhat évesen 1841-ben az osztrák hadseregbe belépett, 1847 őszéig csupán kadétként szolgált különböző gyalogezeredekben. Hadnagy 1847 októberében lett a Magyarországon állomásozó 1. János főherceg nevét viselő dragonyosezredben. Hivatalosan 1848 augusztusában helyezték át a magyar nemzetőrséghez, bár előtte is szó volt arról, hogy őrnagyként kinevezik az 1. honvédszázalóhoz.

A Magyarországon állomásozó császári-királyi reguláris alakulatok, amelyek a magyar alkotmányra letették az esküt, ekkor még a magyar oldalon harcolnak a szerb felkelők ellen. Így nem akadályozzák meg katonáikat, főként tisztjeiket, hogy átlépjenek a honvédseregbe. Ez a magyarázata annak, hogy Woroniecki – noha hivatalosan még nem bocsajtották el dragonyosezredétől – júliusban már a szabadkai nemzetőrök kötelékében a szerb felkelők ellen harcolt, s a futaki dunai átkelőnél megfutamítva egy szerb csapatot, kitüntette magát. „Woroniecki herceg hősiességét tanúsította...” – írta a győzelmet ismertető kormánylap, a *Közlöny*. Feltehetően erre a hírre bízta meg őt Batthyány Lajos miniszterelnök, hogy állítson fel Pesten egy vadászcsapatot. A szervezés költségeit – a legendával ellentétben – a magyar kormány fedezte, s nem ő, aki állandó pénzzavarral küszködött. A kétszázötven főből álló vadászcsapat augusztus 21-én hagyta el a fővárost és vonult a Délvidékre.

Mieczysław Woroniecki a szeptember 2-i perlaszi ütközetben tanúsított helytállásával alapozta meg a hírnevét, amikor lováról leszállva vadászait maga vezette rohamra az ágyútűzet ontó szerb sáncok ellen. A honvédsereg Perlasznál aratta a közel három hónapja tartó szerb–magyar (polgár)háború addigi legnagyobb győzelmét. Történt ez éppen abban a kritikus időben, amikor negyvenötezer fős horvát haderővel Jellačić betörni készült Magyarországra. A perlaszi siker azt akadályozta meg, hogy a szerb felkelők a horvátokéval összehangolt hadművelettel támogassák a Pest-Buda elfoglalására indított hadjáratot. A perlaszi győzelem országosan ismertté

tette Woronieckit, akinek neve szinonimája lett a magyarok győzelmének és a lengyelek vitézségének. Ennek köszönhető gyors katonai felemelkedését, amelyet csak a hanyag pénzügyvitel vádjával ellene indított vizsgálat lassított le az év végén. Működésének színterét emiatt kellett áttennie Erdélybe, ahol 1849 februárjában hírnevéhez méltón mutatkozott be. Máramaros-szigeten szervezett vadászcsapatával a legkritikusabb órában avatkozott a Karl Urban ezredes Bukovinából betört különítménye ellen február 18-án Szeretfalvánál vívott ütközetbe. Feltartóztatta a császári csapatokat, majd eredményesen fedezte a vert magyar dandár visszavonulást.

Persze a honvédseregben több fiatal tiszt is aratott annyi babért, amennyi Woronieckit díszítette. A lengyel mártír legendájába az aranypróbát Degré Alajos ütötte bele azzal, hogy 1848 augusztusában, amikor a pesti vadászcsapat szervezése folyt, Woronieckit – Vasvári Pál társaságában – a 2. dragonyosezredből kilépett Kemnitzer Károly honvédszázadosnál „összeismertette” korának legnagyobb élő legendájával, Petőfi Sándorral.

„Amint a szobába léptünk, Woroniecki felugrott, s Petőfit átölelte e szókkal:

– Tőled tanultam, tőled! Mindig szerettem a szabadságot, de imádni csak dalaidból tanultam.

Aztán nyaka körül fonta karját, s alá-fel járkálva, melegen beszélgettek. Mikor estelihez ültünk, benső barátok voltak. Elenyészett a rangkülönbség, mindkettő csak szabadsághős. Étkezés vagy inkább borozás közben, Vasvári ékesszólásának egész bensőségével mondott ragyogó pohárköszöntőket. Petőfi is nekihevült, s elkezdte szavalni szabadságdalait. A házigazda és Woroniecki nem maradtak az ölelésnél, hanem összevissza csókolták Sándor borzas fejét.

Az elragadtatásnak és lelkesedésnek nem volt hossza-vége. Ha Petőfi szavalt, s Woroniecki gyönyörítas szeméit rászögzé, senki se mondta volna, hogy nem szerelmespár. Woroniecki oly ifjú és szép volt; arcőre, vonásai és színe oly finomak, hogy ha átöltözködik, akárki szép nőnek hihette.”



Mieczysław Woroniecki

Nem tudható, mennyire hitelt érdemlő Degré idézett leírása, amely a *Visszaemlékezéseim* címmel 1883-ban megjelent memoárjában látott napvilágot. Woroniecki 1846-os minősítő lapján az áll, hogy lengyelül, németül, franciául beszél. Ezt követően került Magyarországra, ahol elvileg megtanulhatott magyarul is. Ahhoz pedig, hogy Petőfi kilétééről tudomása legyen, nem kellett magyarul tudnia. Tempetői (Sibelka Perlsberg Artúr) is Petőfit és 1849 szomorú budapesti őszét összekapcsolva tesz említést *Budapest akkoriban. 1848–1849* című visszaemlékezésében a Degré által ismertett jelenetről: „A vidám lengyel herceg, Woroniecki, aki egy év előtt még Petőfivel kart karba öltve szavalt ódákat a szabadságról; most éppoly vidáman és könnyű szívvel várja sorsát – pedig nem lehet kétséges, mi lesz vele. Minthogy a városban szabadon járhat (kísérettel), minden délután ott látható a Wurmhof kávéházban. Szívesen játszik egy parti billiárdot bárkivel.”

Tempetői művét 1942-ben jelentették meg, így az már nem hatott a Woroniecki-legendára. A *Visszaemlékezéseimnél* sokkal többen olvashatták Degré *Fátyolos idők* című írását, amely az aradi vértanúk emlékművének leleplezése alkalmából 1892-ben kiadott albumban jelent meg. Ebben költői tömörséggel idézi meg Woronieckit: „A tündérmesék hőse, igéző jelenség. Soha költői képzelet eszményibb ifjút nem alkotott: üde, mint a harmatos virág, bátor, mint az oroszlán. A csatákban mindig a legelső volt...”

A halálos ítéletet mosolyogva fogadta, s (...) mosolyogva lépett a bitófa alá, s úgy ment át a másvilágra, mintha egyik szalonból a másikba lépne.”

Degré azt is hozzáteszi, hogy Woroniecki elküldte komornyikját a menyasszonyához, egy grófi szépséghez, s kérte, legyen az ablaknál, „hogy utoljára láthassa, mert arra fogják vezetni. A grófné nem teljesítette a kívánságot.”

A jelenet nem egy hasonló szerkezetű európai legendából ismert. Vagyis nem csupán Woronieckit érte ilyen csalódás az újkori történelemben. Igaz, honfitársa, a szintén galíciai származású Władysław Rucki, az

erdélyi lengyel légió gyalogságának egyik szervezője említést tesz arról, hogy az 1849-ben ekkor már Szamosújváron dzsidáscsapatot szervező Woroniecki Kolozsvárt egy tavaszi bálban hevesen udvarolt B. Klára grófnőnek, ki „szébb volt, mint a legékesebb tavasz”. Arról nem esik említés, hogy jegygyűrűt váltott volna Woronieckivel, akiről P. Sztarmáry Károly, a 31. zászlóalj fiatal hadnagya szükségesnek tartja leszögezni: „Szép hős volt, ki gazdagon ezüstözött uhlán öltözetében sok nő fejét megzavarta...”

A kitűnő galíciai történész, Stanisław Schnür-Peplowski *Magyarok és lengyelek. Történelmi beszámoló 1848–1849-ből* címmel 1896-ban kiadott egy háromszáz oldalas munkát. Lengyel történész tollából mindezideig ez a legalaposabb feldolgozás a magyar szabadságharcról. Természetesen kitér benne a lengyelek részvételére, így Woroniecki mártírsorsára is. Leírja, hogy a kivégzése előtti napon egy Karger nevű börtönőr szolgálati lakásában házasságot kötött Schweighoffer kisasszonnyal, egy német származású leMBERGI színésznővel. Ennek alapján a lengyel történész számára teljesen természetes, hogy a színésznő Woroniecki felesége. „Férje kivégzése után a hercegnő, megfosztva minden létszükségletétől, mosónő lett, de nemsokkal ezután elfogyott belőle az erő ahhoz, hogy nehezebb testi munkát végezhesen. 1884-ben koldulásért letartóztatták” – írja Schnür-Peplowski, aki hozzát teszi, hogy Török polgármesternek köszönhetően nyert elhelyezést a Szent Erzsébet szegényházban, s 1893-ban havi öt forintot kapott a városi pénztárból.

Hogy a legendát tények tegyék hitelt érdemlően veretessé, ahhoz történelmi dokumentumok szükségesek. A Magyar Országos Levéltárban az 1867-ben alakult Honvédségélyezési Alap bizottságának mintegy hatvanezer oldalnyi iratanyagát átnézve bukkan- tam arra a beadványra, amely a legendák iránt egyszerűen alázatossá tett. Anna Amália Schweighoffernek a Wenkheim Béla belügyminiszterhez, a segélyezési bizottság elnökéhez benyújtott folyamodványáról van szó, amelyben utal Woroniecki kivégzésének a

Galíciában élő családot feldúló tragikus következményére is. A kérvényben ez olvasható:

„Úgy hiszem, s reményelem a Nagy Méltóságú Magyar Királyi belügyi Miniszter Úrnak kegyes bocsánatát megnyerni e jelenvaló esedező soraimmal lett alkalmatlankodásáért, amikor is az 1848-dik évben a Magyar hazánkba vonult hadi testületével együtt én is Lengyel honból jövék a herceg Woroniecki ezredessel, mint a lengyel csapatnak tulajdonos vezénylőjével, aki is az 1849-ik évben október 20-án ifjú életét feláldozá a magyar hazáért, mely halálra elítélésére nézve engemet, mint legközelebb álló bizalmasát a melléje rendelt gyóntató lelkész úr által október 19-én a következőkről értesített:

»Én a készséges halálra vagyok elítélve, s jól tudom, miként a rendes eltemettetésemről szó sem leend, mindamellert még is gondoskodj bizalmas lelkem egy hajóról, amellyen a jobb világra bizton s léleknyugodtan átköltözhessek! – Az anyám el fog jönni, tehát bízd reá a mi szívbeli titkunkat, miután ő fog rólad kétségkívül gondoskodni,

még egy utolsó Isten hozzádot intézek, s a jövő életben ismét meglátjuk egymást.« – Ezek valának végszavai a boldogult Woroniecki hercegnek, mint az én leghűbb tisztelőmnek, aki másnap reggel az ő 24 éves ifjú életében a hóhér által kedves magyar hazánkért csakugyan feláldoztatva elvérzett.

Mely gyászos kimúltát tudattam a hercegi családdal, – holott is a Nagyanya azt vigasztalhatatlan szívéré vette, hogy az ő lelkes utóda egy idegen nemzetért oly irgalmatlan halállal múlt ki, s azonnal szörnyű halált szenvedett –, nemkülönben a herceg 17 éves fivére, amidőn ezeket hallotta, ő szinte azonnal maga magát kivégezte; – s így mind a hárman áldozatai lettek a kedves magyar hazánknek – áldás mindannyinak boldogult herceg hamvaira. – Egyébiránt:

Kegyelmes miniszter úr is, mit a tisztelt Klapka György és Perczel Mór tábornok urak is megvagynak győződve ezen ifjú herceg vitéz jelleméről, aki is szeretett Magyar hazánkért harcolt, s lengyel rokon honfiakkal elszántan küzdött az igazságos érdek fenntartásának jogszerű biztosítása tekintetéből.



Mieczysław Woroniecki édesanyja

Landbuchs

Seite	13	Seite	119 ✓	
<i>Mieczyslaw Lips Woroniecki</i>				
Geburtsort	Ort	<i>Melrowal</i>	Ortsart - Dorf	<i>1815</i>
	Deerschaft		Religion	<i>Katholisch</i>
	Stand	<i>Leibe</i>	Stand	<i>Leibe</i>
	Land	<i>Polen</i>	Profession	<i>...</i>
am 16. April 1874 in ...				
Nachgefolgte				
Charge	Veränderung	in Jahr	==	Beschreibung
	<i>...</i>	<i>1877</i>	<i>16</i>	<i>...</i>
	<i>...</i>	<i>1877</i>	<i>16</i>	<i>...</i>
	<i>...</i>	<i>1877</i>	<i>16</i>	<i>...</i>

1. Drog. Reg. vom 1841 - 50 = I. II. n. 10. 1849. 46.

Mieczyslaw Woroniecki törzslapja

Azonban a szívélyes áldozatú hercegnek gyászos kimúlta után a szigorú hadbírótság engemet is fogságotatott, mert a herceg cselekvényeinek titkaiba mélyen be voltam avatva; de Haynau Ő Excellenciája által szabad lábra állítatva lettem, mely szabadultom folytán fordultam a boldogult hercegnek életben lévő családjához némi síremlékének és külön sírboltjának megszerzése végett – hanem a hercegnek édes Anyja engemet ez érdekekben a következő feleletre méltatott:

»Forduljon kegyed a magyar ország főuraiságaihoz és a magyar nemzethez, amelynek igaz jogai pártolása érdekében az én fiam, mint vértanú elvérzett ártatlan ifjú hős életét feláldozá.«

Mely válaszvétel után én e nemes szellemű s tiszta elvű hercegnek síremlék örökítésére nézve lépést nem tettem, jóllehet utolsó pillanatig az általam túlbecsült jóvoltáért lépést tenni szándékoztam ugyan, de azt tenni eddiglen nem bátorkodtam, s nem is voltam segítve ez érdekekben; – azonban jelenleg, amidőn magam is most a szemem világát félig-meddig elvesztettem, tehát lehetetlen magam életét s élelmét biztosítanom a kézimunkám által; azért

Én a boldogult herceg jóléteért s áldott egyetértésért minden üdvömet s boldog jövőmet feláldoztam, úgy szinte a herceget én temettem el, s a tetemeit fedő sírjának mindekkoráig hív ápolója voltam, amiről meg van győződve pesti lakos

honvéd őrnagy Recsegi István temetői felügyelő úr is, aki engemet s körülményeimet ösmeri, s tudja az én hűséges eljárásomat, s természet kiadásaimat is, tehát ennek tanúsága méltán hihető lehet, azért arra hivatkozhatok, valamint azt is tudja, hogy felette szegény vagyok, mi oknál fogva ezennel kényszerült lettem a Nagy Méltóságú Miniszter Úr Ő Excellenciájához, illetőleg a segélyező bizottság osztályának fő pártfogójához folyamodni aziránt: hogy legyen kegyelmes a magyarországi minisztériumnál engemet védeni és jótévéleg ajánlani; hogy azáltal én egy segedel-

met nyerhessek, s azáltal magamat az élelmetlen sükségtől megóvni szerencséttessek!”

Schweighoffer Amália kérését elutasították, ellenében Zofia Mileseszko folyamodványával, akinek ugyancsak lengyel származású férjét, Karol d'Abancourt őrnagyot egy helyen és egy napon akasztottak fel Woronieckivel. Az indok: Schweighoffer Amália nem tudta hitelt érdemlően bizonyítani, hogy hivatalosan megesküdött a mártír honvédezredessel.

A honvédszegélyező alapot egyébként az 1867 júniusában királlyá koronázott Ferenc Józsefnek és feleségének Erzsébet a magyar országgyűlés részéről adott – százezer aranyforint – koronázási ajándékból hozták létre. Ez Schweighoffer Amália nyomorán nem enyhített.

Nem sokkal azután, hogy Mieczyslaw Woroniecki „legközelebb álló bizalmasa” a beadványát fogalmazta, a jogászokat segélyező egyesület elnökválasztása idején Hory Béla és Friedrich József joghallgatók gyűjtést rendeztek „az ifjú lengyel szabadsághős emlékének emelendő sírkőre”. Igyekezetüket tíz év múlva siker koronázta: 1877-ben halottak napján a Kerepesi temetőben leplezték a felállított síremléket, amelyet Jablonszky Vilmos kőfaragó készített el Lucks Rezső terve alapján.

Nem tudjuk, Schweighoffer Amália Anna vagy Woroniecki Galíciában élő édesanyja, Romana Jordanowa, aki negyven évvel élte túl a fia halálát, jelen volt-e az ünnepségen.